

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ САДІВНИЦТВА

ВОЛОЩУК Ю.О., К.Е.Н.,

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Розглянуто основні підходи до оцінки ефективності виробництва в садівництві та запропоновано визначення інтегрального показника ефективності діяльності підприємств з врахуванням природнокліматичних ризиків.

The main approaches to evaluating the effectiveness of production in horticulture and a definition of integral index efficiency of enterprises with regard to climatic risks companies.

Постановка проблеми. На сьогодні аналіз літературних даних та вивчення практичного досвіду дають можливість узагальнити джерела і шляхи підвищення економічної ефективності виробництва продукції садівництва і розглянути економічну ефективність садівництва як нерозривну взаємозумовлену єдність техніко-технологічної, організаційно-економічної та соціально-економічної ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різний час вивченням питань ефективності виробництва та окремих його складових в нашій країні та за кордоном, займалися такі провідні вчені-економісти, як: В. Андрійчук, М. Афанасьєв, І. Бланк, А. Бугуцький, Я. Вітвицький, З. Гуцайлюк, Л. Декслер, С. Дорогунцов, Г. Емерсон, Ю. Лупенко, М. Малишев, Д. Нортон, П. Самюельсон, Т. Хачатуров, П. Хейне, Й. Шумпетер, В. Яцков та інші.

Формулювання цілей статті. Розглянути основні методичні підходи до оцінки ефективності виробництва продукції садівництва. Та встановити, що при визначенні рівня ефективності виробництва в садівництві необхідно використовувати систему економічних показників, що враховують ступінь впливу окремих ресурсів та факторів у досягнення головної цілі.

Вклад основного матеріалу дослідження. При визначенні ефективності загальноприйнятим є підхід, відповідно до якого порівнюють цінність того, що буде одержано в перспективі, з очікуваною цінністю витраченого. Науковці, визначаючи поняття «ефективність», пропонують при її розрахунках враховувати:

1) кінцевий результат та обсяг всіх затрачених на виробництво ресурсів [1, с. 412];

2) споживчу вартість виробленого товару [2, с. 73];

3) можливість підвищення продуктивності праці через економію робочого часу [3, с. 147].

При проведенні оцінки ефективності будь-якого виробництва важлива роль відводиться вибору критеріїв, а також формування відповідної системи показників рівня ефективності. У відповідності з обраним критерієм здійснюється кількісна оцінка рівня ефективності, а також він виступає основною ознакою, яка визначає саму суть поняття ефективності виробництва [3, с. 149].

Якщо критерій оцінки визначений вірно, тоді можна досить повно охарактеризувати ефективність та оцінити її рівень. Єдиної методології вибору критеріїв ефективності, а також загальної системи показників на сьогодні немає. В процесі аналізу праць науковців-економістів було визначено, що найчастіше виділяють такі підходи, як монокритеріальний та полікритеріальний.

Обираючи монокритеріальний підхід максимізують або мінімізують лише один з показників ефективності. Використання полікритеріального підходу передбачає оптимізацію двох чи більше параметрів ефективності виробництва. Це передбачає, можливість утримання деяких з обраних параметрів не нижче/вище зазначеної величини, інші критерії, при цьому повинні наближатися до мінімуму або максимуму. Для врахування важливості обраного часткового критерію, і з метою забезпечення досягнення визначених цілей підприємства, застосування саме другого підходу вимагає чітко розмежовувати чинники, що мають вплив на виробничу діяльність підприємства на головні і другорядні [4, с. 118].

При використанні полікритеріального підходу можливим є розрахунок різних критеріїв комплексного характеру, таких як адитивний та мультиплікативний. Критерій адитивний визначають діленням суми добутків окремих показників на коефіцієнти їх вагомості на кількість обраних показників ефективності. Критерій мультиплікативний розраховують множенням добутків окремих показників на коефіцієнти вагомості відповідних параметрів.

Метод розрахунку вказаних параметрів дає можливість компенсації низького рівня одних показників за рахунок надлишку інших, що можна назвати недоліком кожного з них, так як різні за типом характеристики не можна порівнювати [4, с. 118].

Ще одним найвідомішим варіантом формування критеріїв оцінки ефективності є критерій відношення кінцевого результату до витрат. Тут підхід до формування передбачає, що одну частину

параметрів ефекту відносять до чисельника, їх необхідно покращити, а іншу частину – до знаменника, саме їх необхідно зменшити. При цьому, зменшуючи знаменник при незначному обсязі чисельника, можна забезпечити велике значення критерію, а це є недоліком такого підходу. Щоб нівелювати це, можливим є застосування цього методу при використанні певних обмежень на величину критерію або на обсяг показника знаменника чи чисельника.

Суть ефективності можливо охарактеризувати лише за допомогою правильно сформованого критерію, що є єдиним для всіх ланок господарської діяльності та суспільного виробництва.

Зарубіжні вчені-економісти розробили дещо інший підхід до формування критеріїв ефективності. Створено певну систему характеристик та індикаторів, за допомогою яких оцінюється кінцевий результат та ефективність діяльності підприємства. Вказана система включає в себе сім критеріїв: економічність, дієвість, прибутковість, продуктивність підприємства, якість продукції, якість трудового життя працівників та інновативність підприємства.

Отже, оцінювання ефективності функціонування підприємства базується на виборі критерію оцінки результатів діяльності і погодженні з ним показників ефективності.

Так як, через процес виробництва реалізуються цілі і завдання певних зацікавлених осіб (управлінців, керівників, інвесторів, працівників тощо). Тож, можна визначити та оцінювати ефективність в двох напрямках:

- через призму реалізації поставленої мети та цілей;
- через інструменти та методи перетворення ресурсного потенціалу в процесі виробництва.

В першому випадку, показниками ефективності виступають рівень доходу певних осіб, наявність дієвого механізму мотивації тощо. А в другому випадку – такі показники ефективності як продуктивність праці, трудомісткість виробництва, система показників рентабельності тощо. Науковцями використовуються різні підходи при визначенні рівня ефективності, і відповідно, формуються різні, протилежні точки зору на показники, що характеризують ефективність діяльності підприємства. Питання показників визначення економічної ефективності виробництва викликають суперечки серед науковців. Суть першого дискусійного напрямку заснована на тому, що оцінку ефективності виробництва необхідно проводити через систему показників, другий напрямок визнає, що оцінювати ефективність доцільніше через застосування узагальнюючих, інтегральних показників.

Важливого значення набуває вірний вибір та детальне вивчення ефективності виробництва на всіх його етапах, так як саме від цього залежить вірність обраної методики, визначення тенденцій прояву в практичній діяльності. Адже тільки на основі вірної оцінки можливою є розробка дієвих шляхів подальшого розвитку галузі, саме тому теоретичні дослідження повинні бути тісно пов'язані з практикою господарювання садівничих підприємств.

Найпоширенішим визначенням економічної ефективності є відношення отриманого ефекту (результату) до витрат, проте поняття ефективності значно ширше, і при його оцінці необхідним є врахування показників, що відображають результативність діяльності підприємства після виробництва, тобто оцінка обсягів реалізації продукції, прибутковості, рівня рентабельності тощо. Отже, аналізувати ефективність виробництва продукції садівництва необхідно з врахуванням впливу ринкових факторів на всіх стадіях відтворення.

Значна увага при дослідженні розвитку садівницької галузі в сучасній економічній літературі приділяється характеристичі рівня забезпечення і споживання плодів та ягід. Однак, необхідним є застосування диференційованого підходу при дослідженні споживання окремих видів плодоягідної продукції спричинений різницею в рівнях платоспроможності споживачів продукції, не зайвим також буде уточнення деяких базових понять. Щодо рівня забезпечення населення продукцією садівництва, то тут основними показниками будуть такі:

- частка продукції власного виробництва регіону у забезпеченні населення;
- частка плодів та ягід в структурі харчування населення;
- обсяг виробництва плодоягідної продукції в розрахунку на одну особу;
- обсяг власного виробництва плодів і ягід та завезеної продукції для задоволення потреб жителів регіону.

Встановлення та об'єктивна характеристика якісних, кількісних параметрів та ознак економічної ефективності, формування відповідної системи критеріїв для аналізу та показників різного рівня і є одним з шляхів розв'язання проблеми адекватної оцінки ефективності діяльності садівничого підприємства.

Отже, садівничі підприємства обирають самостійно необхідний та оптимальний напрямок та перспективи подальшої діяльності на основі оцінювання рівня ефективності діяльності за загальноприйнятими системами показників або за власними (рис. 1).

Так, пропонується визначати інтегральний показник ефективності діяльності підприємств, що виробляють плодючу продукцію за допомогою врахування кількісних та якісних параметрів ефективності всіх видів діяльності з врахуванням внутрішніх, зовнішніх чинників та впливу досягнень НТП та провайдингу інновацій в галузь, враховуючи при цьому природнокліматичні ризики підприємств.

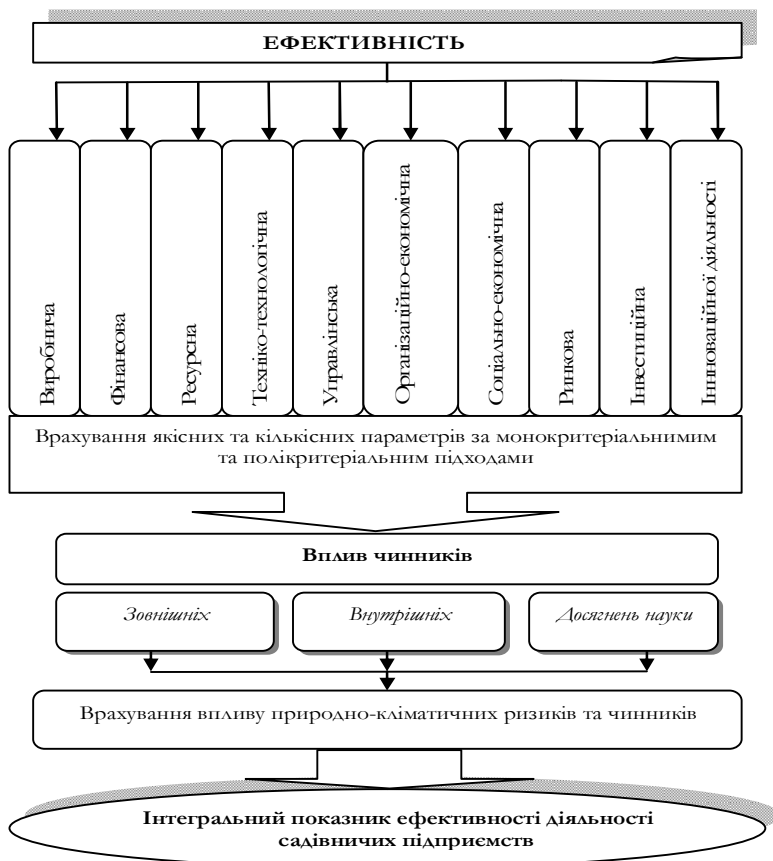

Рис. 1. Модель визначення інтегрального показника ефективності діяльності садівничих підприємств

Відмітимо, що одним з найважливіших елементів управління підприємством галузі виступає оцінка рівня ефективності діяльності, саме вона здійснює найбільший вплив на визначення подальшого

вектору діяльності підприємства. Система забезпечення певного рівня ефективності підприємства включає в себе діагностику економічного стану та рівня досягнення поставленої мети, визначення наступних цілей з розробкою економічно обґрунтованих рішень їх досягнення, що і забезпечить визначення ефективності діяльності підприємств.

Оцінюючи показники фінансового характеру важливе значення мають і такі показники, які здійснюють вагомий вплив на досягнення поставлених цілей, економічний успіх підприємства: конкурентоспроможність, здобуття та утримання частки ринку, завоювання нових клієнтів та споживачів і можливість задовольнити їх потреби, здатність вчасно розпізнати, оцінити та використати інноваційні технології, мобільність виробничого та управлінського персоналу тощо.

Ці показники в сучасних умовах здатні здійснювати значний вплив на вартість підприємства на ринку та забезпечують можливість керувати економічною ефективністю діяльності підприємства.

Важливо відзначити, що всі показники, що характеризують рівень отриманих результатів в процесі виробництва, реалізації, розподілу продукції підприємством можна вважати показниками ефективності. Саме тому оцінка ефективності підприємства – це не тільки вимір кількості досягнутих результатів виробничих процесів та рівня економічної ефективності діяльності підприємства.

Висновки. Послідовний аналіз економічних показників, що визначені за допомогою економіко-математичних методів дають широкі можливості всебічно проаналізувати рівень ефективності виробництва продукції садівництва підприємствами та за їх допомогою визначити найбільш ефективний економічний механізм їх розвитку. Тож, при розгляді питань ефективності ведення діяльності садівничими підприємствами слід розглядати вплив природнокліматичних чинників та розробку і впровадження новітніх технологій в галузі садівництва.

Література.

1. Сідун В.А. Економіка підприємства: навч. пос. / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. – Київ: ЦНА, 2003. – 436 с.
2. Гончаров В.В. Ключевые элементы управления и их практическое значение / В.В. Гончаров. – М. : МНИИПУ, 1998. – 192 с.
3. Цигилік І.І. Економіка підприємства (в питаннях і відповідях): навч. пос. / І.І. Цигилік, Я.Р. Бибик, М.Я. Ємбрик, В.Ф. Паршц. – К. : ЦНА, 2004. – 168 с.
4. Савченко Н. Теоретичні підходи оцінювання ефективності виробництва підприємства / Н. Савченко // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Економіка / – Тернопіль, 2008. – Вип. 22. – С. 108-113.